

Robert Geisler

Uniwersytet Opolski

GOSPODARKA WSPÓLDZIELENIA – WYZWANIE DLA KAPITALIZMU PRZYSZŁOŚCI I EUROPEJSKICH POLITYK PUBLICZNYCH¹

Streszczenie (abstrakt): Gospodarka współdzielenia uznana została ostatni laty za kluczowy model współczesnej ekonomii i późnego kapitalizmu. Oparta na wykorzystaniu modelu współpracy, współdzielenia, odejścia od kluczowej roli własności prywatnej w tworzeniu bogactwa, a przede wszystkim platform internetowych i rozwoju technologii staje się wyzwaniem dla współczesnych firm. Jej rola w kreowaniu rozwoju zrównoważonego staje się nieoceniona, a zarazem tworzy nowe wyzwania dla przyszłych modeli biznesowych. Celem artykułu przeglądowego jest ukazanie podstawowych założeń nowego modelu oraz również skutków, jakie niesie dla konsumpcji.

Słowa kluczowe: gospodarka współdzielenia, gospodarka współpracy, późny kapitalizm, Europejska polityka publiczna

SHARING ECONOMY – A CHALLENGE FOR A FUTURE OF CAPITALISM AND EUROPEAN PUBLIC POLICIES

Abstract: Sharing economy was defined last years as a crucial model of contemporary economy of the late capitalism. Based on collaboration activities, sharing, leaving from ownership and property role in wealth creation, and internet platforms as well as technological development became an challenge for companies, entrepreneurs and enterprises. Its role in sustainable development become invaluable and build new challenges for future business models. The aim of the article is to present basic assumptions of the sharing economy model as well as results for producers, consumers and markets.

Keywords: Sharing Economy, Collaborative Economy, Late Capitalism, European Public Policy

Wstęp

Popularność w latach 2018-2023 takich marek, jak Uber, Airbnb, Blablacar, Zipcar, Cashare, Zeele, Homejoy, skłania do refleksji na temat współczesnego, ale zarazem nowego, modelu kapitalizmu w najszerszej perspektywie wykorzystującego założenia zrównoważo-

¹ Artykuł powstał w wyniku pobytu badawczego *Visiting Research Fellow* autora w European New School for Digital Studies Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą w okresie wrzesień 2022-luty 2023. Niniejszym autor składa podziękowania Dyrektorowi European New School for Digital Studies oraz pracownikom za owocne dyskusje nad projektem badawczym oraz stworzenie warunków do pracy.

nego rozwoju². Niemniej jednak pojawia się pytanie, czy celem jest jedynie rozwój zrównoważony, obniżanie kosztów produkcji czy usług, a tym samym konkurencyjność wobec innych przedsiębiorstw, jak również sprzyjanie konsumentom. Gospodarka współdzielenia */Sharing Economy/*, gospodarka współpracy */Collaborative Economy/*, współpracująca konsumpcja */Collaborative Consumption/* to najczęściej występujące pojęcia charakteryzujące wspomniane zjawiska³. Dane statystyczne wyraźnie wskazują trendy rozwojowe, gdyż w 2019 roku funkcjonowało w tym modelu na świecie ok. 10 000 firm, których osiągnięte w przeszłości przychody szacuje się na 335 bln \$ do 2025 r.

Kluczową kwestią, w tym przedmiocie wielu badań, stało się *współdzielenie*, czyli wspólne ponoszenie kosztów przez producentów, sprzedawców, konsumentów, co przynosi nie tylko korzyści finansowe wszystkim uczestnikom gry rynkowej, ale również włączenie ochrony kwestii środowiskowych do nowych modeli biznesowych. Przyjmuje się bowiem, że to nie tylko innowacyjny model przedsiębiorczości, ale również nowy styl życia dla wszystkich uczestników życia gospodarczego⁴. Innymi słowy, gospodarka współdzielenia staje się wyzwaniem dla współczesnych i przyszłych firm, przedsiębiorców i całych społeczeństw.

Celem artykułu jest zaprezentowanie modelu gospodarki współdzielenia (*Sharing economy*), jego głównych założeń i konsekwencji dla współczesnego modelu kapitalizmu. Zachodzące na naszych oczach zmiany w gospodarce poddawane są bieżącym analizom, ze względu na które artykuł stanowić będzie systematyzację dotychczas przeprowadzonych badań jak i prezentację uporządkowanej wiedzy na temat nowego modelu gospodarowania.

Pojęcie gospodarki współdzielenia/gospodarki współpracy/

Pojęcia gospodarki współdzielenia czy gospodarki współpracy stały się w ostatnich kilku latach swoistego rodzaju słowami – wytrychami, występującymi w dyskursie naukowym i potocznym. Ich zawartość stała się w pierwszym wymiarze *szerokim workiem*, do którego można było włączyć różnego rodzaju innowacyjne działania w produkcji czy sprzedaży w najrozmaitszych gałęziach gospodarki, bądź uwzględnianie szerokiego spectrum kwestii środowiskowych.

Nie można pominąć ważnego wątku w definiowaniu gospodarki współdzielenia, na który zwrócił uwagę Widlok (2017), argumentując występowanie tego zjawiska wśród społeczności łowieckich i zbierackich w początkowym etapie rozwoju ludzkości. Podejście ewolucyjne wyraźnie wskazuje na występowanie już powyższego modelu w społecznościach przed-rynkowych. Współdzielenie było wówczas naturalną formą zachowania ludzi,

² D. Van Welsum, *Sharing is Caring? Not Quite. Some Observations about the sharing economy*, World Development Report, Digital Dividens 2016.

³ V. Cesnyuitye, A. Klimczuk, C. Miguel, C. Avram, *The Sharing Economy in Europe. Development, Practices and Contradictions*, Palgrave Macmillan 2022, s. 5-10.

⁴ K. Schwab, *The Fourth Industrial Revolution*, Crown Publishing, New York 2016.

a współpraca, mająca na celu przetrwanie gatunku, stanowiła nie tylko o sile zbiorowości, ale została uznana za kluczową normę społeczną⁵. Co zatem się stało, że ludzkość w wymiarze gospodarczym odeszła od tego modelu, by następnie w fazie rozwiniętego gospodarczego kapitalizmu (bądź hiperkapitalizmu) ponownie do niego powrócić, jednakże w całkowicie zmienionej formie? Trzeba jednak mieć na uwadze, że nie jest to ten sam model współdzielenia czy współpracy, jaki kilkaset dziesiątków tysięcy lat wcześniej realizowali ludzie z gatunku *Homo sapiens sapiens*.

Nie można zapominać, iż w niektórych społecznościach i gospodarkach forma współdzielenia i współpraca przez cały czas występowała i występuje nadal jako dominujący wzór zachowań i zarazem pożądana norma społeczna. W tych społecznościach, których nie dotknął kapitalizm, bądź które przez lata znajdowały się w fazie gospodarek peryferyjnych w Azji bądź Afryce, jak pokazują liczne badania antropologów społecznych, model gospodarowania oparty jest nadal na wymianie darów, szczególnie wzajemnej pomocy ze względu na związki pokrewieństwa. Model ten nie tylko stanowi jedynie normy społecznej, ale przede wszystkim jest on dla tychże społeczności funkcjonalny i skuteczny⁶.

W XXI wieku kategoria *współdzielenia* stała się odrębną kategorią wykorzystywaną przez środowisko szeroko pojmowanego biznesu, ale i ludzi w codziennych zachowaniach. Jego rozwojowi sprzyjał rozwój Internetu i powstanie wielu platform komunikujących się ze sobą ludzie, którzy w pierwszej kolejności zaczęli wykorzystywać go nie tylko do komunikacji, ale i wymiany wiedzy, czyli współpracy i współdzielenia. Wiedza, stanowiąca przez wiele lat rozwoju kapitalizmu element ściśle chronionego *know-how*, nagle w dobie globalnej wioski stała się przedmiotem redystrybucji wielu ludzi⁷.

Charakterystyka modelu społeczno-ekonomicznego

Występujący od kilku już lat z powodzeniem nowy model wykreował kilka cech charakterystycznych, które z powodzeniem zostały opisane i zdiagnozowane przez badaczy tego zjawiska⁸. Pierwsza i najważniejsza cecha dotyczy uznania go przez środowisko analityków i badaczy w skali makrostrukturalnej za model społeczno-gospodarczy. Oznacza to, że wpisuje się on w model ewolucji współczesnego kapitalizmu, opartego na dominującej roli ideologii neoliberalnej, przyczyniającej się do procesów merkantylizacji wielu dziedzin życia. Kluczowa rola w powyższym procesie wielkich i wpływowych zarazem korporacji oraz innych instytucji finansowych skutkowało m.in. włączeniem mechanizmów rynkowych w polityki publiczne. Jeśli przyjąć jednocześnie założenie, że kapitalizm oparty został na maksymalizowaniu akumulacji kapitału, ekspansji i kontrolowaniu innych rynków, wprowadzaniu istotnych barier, to kluczowe staje się wobec powyższego jego zdefi-

⁵ T. Widlok, *Anthropology of the Economy of Sharing*, Routledge, London 2017, s. 5-35.

⁶ C. Humphrey, S. Hugh-Jones (red.), *Barter, Exchange and Value*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

⁷ A. Sundararajan, *The Sharing Economy. The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism*, MA, Cambridge, USA and MIT Press, London, UK 2017.

⁸ R. W. Belk, G. M. Eckhardt, F. Bardhi, *Handbook of the Sharing Economy: The Paradox of Sharing Economy*, Edward Elgar Publishing 2021.

niowane w kontekście gospodarki współdzielenia. Przykłady wspomnianych już firm, jak Uber czy Amazon, pokazują osiągnięcie przez nich pozycji monopolisty na swoich rynkach, a więc realizacji tym samym fundamentalnych założeń kapitalizmu.

W tym nurcie przyjmuje się, że model ten stanowi przełomowy system społeczno-ekonomiczny, który reprezentuje najbardziej znaczące wyzwania tradycyjnego modelu gospodarczego, opartego na hiperkonsumpcji i własności prywatnej⁹.

Hiperkonsumpcja to model zakładający konsumpcję pomimo zaspokajania potrzeb samych konsumentów, albo konsumpcję ponad zaspokojenie potrzeb. Jest wynikiem modelu biznesowego rozwijającego z jednej strony potrzeby ludzi, by chcieli konsumować, tj. nabywać coraz to nowe rzeczy, niekoniecznie im potrzebne, a z drugiej strony nieustannej produkcji czy nadprodukcji towarów i usług, które ze względu na skalowalność albo zalegają planetę albo nigdy nie zostaną poddane transakcji kupna-sprzedaży. Powyższa forma konsumpcji mogła się rozwijać wraz z rozwojem kapitalizmu ze względu na zmiany w mentalności samych konsumentów, jak chęć posiadania, przede wszystkim przedmiotów o statusie modnych czy wartościowych rzeczy w celu osiągnięcia hedonistycznej przyjemności wynikającej z ich posiadania oraz pojawienia się krótkiego cyklu życia produktu wymagającego coraz to nowej produkcji (stąd popularność innowacji)¹⁰.

Hiperkonsumpcję w szczególny sposób wykreował sektor finansowy poprzez proponowanie na swoim rynku nowych produktów oraz sprzedaż ich osobom, które wcześniej nie posiadały np. zdolności kredytowej. Z jednej strony wiązało się to z rozwojem kredytów hipotecznych pod nieruchomości, sprzedawanych członkom klasy średniej w USA na bardzo długi okres kredytowania, przy milczącym założeniu, że przez okres na przykład 25-30 lat nie dojdzie do żadnego kryzysu gospodarczego, albo że sami członkowie klasy średniej będą zarabiali tyle samo albo i więcej, by móc podołać swoim obciążeniom finansowym. W dalszej kolejności proceder przeniósł się na członków innych klas społecznych z innego rodzaju produktami jak samochody, wyposażenie mieszkań (meble). Również geograficznie ma miejsce rozprzestrzenianie się powyższego modelu, kiedy to powyższy proceder przenosi się na do krajów Europy. Jego rozwój wymusił na bankach nowy rodzaj produktów jak umowy leasingowe, czyli użyczenie produktów z różnorodnym oprocentowaniem bez sprzedaży albo z odroczonym prawem własności. Wszystko to spowodowało, że większość ludzi zaczęła żyć w świecie kredytów czy pożyczek, używając towarów czy usług, za które do tej pory nie zapłacili, bądź zapłacili w części, a resztę spłacali w okresie ich użytkowania.

Hiperkonsumpcja doprowadziła również do pojawienia się sytuacji, w której w nowoczesnym modelu przesunięto w czasie opłatę wg zasady *byu now-pay later* (kup teraz, a zapłać później). Istotą tego rodzaju mechanizmów było dokonanie sprzedaży nawet za cenę odroczonej spłaty. Sprzedaż stała się ważniejsza niż transakcja finansowa. W wyniku

⁹ F. Bardhi, G. M. Eckhardt, *Access-based Consumption: The Case of Car Sharing*, „Journal of Consumer Research”, 2018, 39 (4), s. 881-98; R. Botsman, Gansky 2010.

¹⁰ B. Barber, *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantylizuje dorosłych i połyka obywateli*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA 2008.

tego zjawiska pojawiło się wiele towarów wyprodukowanych, nawet sprzedanych, ale bez zabezpieczenia finansowego. Spowodowało to cyrkulację dóbr z odroczonej płatnością, a tym samym cyrkulacją finansów. Nadmiar produkcji z kolei zaczął doprowadzać do zaśmiecania planety, zawalania jej wielością przedmiotów, tych wyrzucanych, które przestały być potrzebne, bądź zostały zastąpione przez nowe.

Tym samym zmieniła swoje znaczenie własność prywatna. Warto przytoczyć, że od początków powstania kapitalizmu stała ona w centrum tego modelu, stanowiła istotę rozwoju przedsiębiorczości, a samo jej posiadanie determinowało zyski czy możliwość rozwoju gospodarczego. Popularność wspomnianych wcześniej kredytów, korzystania z własności prywatnej, która należy do banku, instytucji finansowej, jak również formy odroczonej płatności zaczynają decydować o braku jej kluczowej roli w rozwoju kapitalizmu i samego kapitalizmu jako modelu.

Co ważniejsze, ludzie odeszli od sprzedaży przedmiotów własności na rzecz wypożyczenia, udostępniania, czy wręcz dzielenia się nimi. Okazało się, że jakakolwiek własność może stać się przedmiotem nowego typu transakcji, a zarazem osią nowego modelu kapitalistycznego. Z drugiej strony sprzedaż przedmiotów własności nabiera tempa dzięki platformom internetowym. Sprzedażą może zajmować się każda osoba, która ma coś do sprzedania i korzysta z platform internetowych czy aplikacji. Te ostatnie z kolei zostają wynalazione i zaprojektowane w związku z powstaniem nowych firm, nowym form przedsiębiorczości, wykorzystujących cyrkulację przedmiotów czy usług zaproponowanych przez poszczególnych ludzi. Popularność start-upów, czyli innowacyjnych firm, kreujących nowe produkty czy usługi, wykorzystuje potencjał społeczności, czyli całych grup społecznych ludzi o podobnych zainteresowaniach, interesach, własności, dostępie do określonych dóbr.

Ponadto do zmian całościowego modelu społeczno-gospodarczego warto wymienić rolę innowacyjnych technologii, w tym Internetu. Szczególną rolę w rozwoju gospodarki współdzielenia odegrały platformy internetowe, dzięki którym możliwe stała się wymiana pomiędzy ludźmi posiadającymi w miarę podobne pozycje społeczne/role społeczne, pomysły czy dostęp do przedmiotów/usług. Stanowi to kluczowy aspekt gospodarki współdzielenia, polegający na zniesieniu tradycyjnie pojmowanych ról społecznych pomiędzy sprzedającym i kupującym, producentem i konsumentem. Klasyczny kapitalizm, który w swojej historii dokonał podziału tychże ról i dzięki temu ukształtował sferę wymiany – rynek, zmienił oblicze samego rynku poprzez możliwość wprowadzenia do niego konsumentów w charakterze sprzedawców.

To dzięki platformom internetowym, a w konsekwencji dostępowi do Internetu, doszło do zmiany charakteru samego rynku. Ułatwienie dostępu do Internetu uczyniło z wielu ludzi prosumentów, czyli połączenie producentów i konsumentów, czy sprzedających i konsumentów, aktorów rynku bez pośredników, co obniżyło nie tylko koszty produktów, ale również zmieniło w drastyczny sposób łańcuchy dostaw, proces sprzedaży czy używania. Przede wszystkim tradycyjnie pojmowana rola kupca nabrała innego znaczenia. Od czasów starożytnych kupiec jako osoba przemierzająca kraje i kontynenty w celu dostarczenia produktów stał się mniej potrzebny albo niepotrzebny. Dostęp do platformy interne-

towej i podstawowe umiejętności korzystania z niego jak również z aplikacji smartfonów umożliwiły producentom bezpośredni kontakt z konsumentami, a z samych konsumentów uczyniono producentów bądź sprzedawców¹¹.

Dla niektórych badaczy pojawiła się hybrydowa forma rynku, czy raczej wymiany rynkowej. Polega ona na współwystępowaniu tradycyjnego rynku wraz z niezależnymi, zdecentralizowanymi sieciami. Owe niehierarchiczne i w miarę niezależne sieci dystrybuują sposób produkcji, a tym samym stają się niezależnymi podmiotami¹². Zmienia to całkowicie charakter relacji rynkowych. Podmiotami stają się bardziej lub mniej zinstytucjonalizowane grupy łączące w sobie kreowanie wspólnoty, a zarazem korzystające ze wspólnych zasobów.

Warto wspomnieć czynnik generacyjny, tj. wejście na rynek pracy i przedsiębiorstw młodych ludzi (do 30-35 roku życia, czyli urodzonych w drugiej połowie lat 80-tych i w latach 90-tych XX wieku), którzy charakteryzowali się takimi cechami, jak współpraca, usieciowienie, korzystanie z nowych mediów, wzajemna pomoc, solidarność wewnątrzgrupowa, podczas życia nastolatków, korzystających z gier komputerowych. Zostali oni wychowani w duchu powyższych wartości i cech, stanowi to dla nich naturalne środowisko i wraz ze zmianami generacyjnymi wniesiono je niejako w dorosłość, a tym samym w struktury gospodarcze¹³.

Arvidsson (2018) wskazuje na pojawienie się zjawiska *re-embeddedness*, czyli ponownego zakorzenienia relacji rynkowych w sieciach społecznych wzmocnianych przez technologie¹⁴. W wyniku powyższych procesów ma miejsce redystrybucja aktywów, która promuje bardziej dostęp niż własność prywatną. Oznacza to, że ważniejszy staje się dostęp do określonych dóbr, towarów, usług niż posiadanie ich na własność. Skoro konsumenci nie używają przez cały czas poszczególnych przedmiotów, to mogą one być używane przez innych ludzi. Tego rodzaju filozofia myślenia oparta została na głębokim myśleniu o ekosystemie środowiska przyrodniczego, dzięki czemu następuje większe wykorzystanie istniejących, tj. wyprodukowanych, przedmiotów.

Nie można wszakże zapominać, że mimo wszystko jest to nadal model rynkowy. Pomimo zapewnień oraz założeń dotyczących kwestii społecznych, innowacji społecznych, rozwoju zrównoważonego, w większości przypadków mowa jest w założeniach o osiągnięciu zysków przez start-up-y, kreujące tego rodzaju przedsięwzięcia, osiągnięciu sukcesu finansowego, tym bardziej, że w większości przypadków mamy do czynienia ze środowiskiem *Aniołów biznesu*, czyli inwestorów wspierających czy wręcz inwestujących na zasadach czysto rynkowych w nowe innowacyjne przedsięwzięcia¹⁵.

¹¹ N. Srnicek, *Platform Capitalism*, Polity Cambridge 2017.

¹² N. John, *The Age of Sharing*, Polity Cambridge UK, and Malden MA, USA 2017.

¹³ H. Rosa, *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*, Columbia University Press New York 2013.

¹⁴ A. Arvidsson, *Value and Virtue in the Sharing Economy*, „Sociological Review” 2018, 66(2), 289-301.

¹⁵ Polanyi K., *The Great Transformation. The Political and Economic Origin of Our Time*, Beacon Press, Boston MA 1957.

Jedynym jego wyróżnikiem jest zbudowanie struktur opartych na zdecentralizowanych sieciach. Z jednej strony struktury te zostały oparte na tłumie (*crowd-based*), przy czym nie jest to definiowanie tłumu w charakterze biernej masy czy bezkształtnej zbiorowości, będącej pod wpływem autorytarnych przywódców. W analizowanym modelu tłum (*crowd*) oznacza jedynie samoświadomych ludzi, mających dostęp do wiedzy czy informacji, co w wyniku ich sieciowego położenia kształtuje transakcje realizowane przez równorzędnych partnerów. Podczas tego procesu ma miejsce wzmacnianie (*empowering*), polegające na kapitalizowaniu własnego posiadania (własności) na różne sposoby¹⁶.

Kolejną ważną kwestią nowego modelu jest zaufanie, które pojawia się i jest kształtowane pomiędzy nieznanymi. Zaufanie jest kreowane głównie przez system reputacji, który ułatwia ewaluację usług innych ludzi, ocenia ich wartość rynkową poprzez system komentarzy i zestandaryzowanych ocen. W wielu przypadkach platformy internetowe kreują własny system ocen, który wykorzystują użytkownicy, dzięki czemu sprzedawcy/producenci mają możliwość poddania weryfikacji rzetelności swoich usług/produktów, a dzięki temu ich oceny. Sprzyja to bezpośrednio ich pozycji rynkowej, kreuje możliwości zdobycia nowych klientów, a przede wszystkim decyduje o wartości na rynku. Jak pisał Gandini, ów system reputacji i oceny w dobie gospodarki współdzielenia stanowi szczególnego rodzaju połączenie feedbacku i systemu tradycyjnej recenzji. Reputacja to symboliczny *token*, środek, dzięki któremu dochodzi do obiektywizacji relacji społecznych i przetransformowania jej w wartość wymienną. To swoistego rodzaju waluta społeczna */social currency/*, która przekłada się na kolejnych klientów, a tym samym generuje zyski¹⁷.

Pomimo szczególnej roli zaufania, zwraca się uwagę na jego brak w kontekście gospodarki on-line. W wielu sytuacjach przekazanie numeru karty kredytowej nowej firmie e-commerce czy fin-techowi stanowi barierę dla stania się nowym klientem, szczególnie dla osób niebędących cyfrowymi nomadami, czyli starszymi niż pokolenie urodzone w dobie cywilizacji Internetu.

Dyskursy na temat gospodarki współdzielenia

Wykreowanie nowego modelu społeczno-gospodarczego przyczyniło się do powstania dyskursów na temat gospodarki współdzielenia w sferze publicznej, polityce, świecie akademickim. W związku z powyższym pojawiły się dwojakiemu rodzaju dyskursy na temat gospodarki współdzielenia, dotyczące dwóch obszarów tematycznych. Pierwsza to uznanie działań z zakresu gospodarki współdzielenia jako innowacji społecznych z zamiarem zastąpienia obecnego paradygmatu kapitalizmu w kierunku bardziej zrównoważonego społecznie, ekonomicznie i środowiskowo oraz z wykorzystaniem współdzielenia dóbr i usług jako jednej z głównych aktywności w sferze gospodarowania. Tym samym w omawianym dyskursie dominuje przekonanie o końcu modelu współczesnego (późnego) kapitalizmu

¹⁶ Y. Benkler, *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*, Yale University Press, New Haven CT 2006.

¹⁷ P. Parigi, K. Cook, *Trust and Relationship in the Sharing Economy*, „Contexts” 2015, 14 (1), s. 18-19.

czy w ogóle kapitalizmu XX-wiecznego i przejściu w stronę modelu rozwoju zrównoważonego. Stąd dominująca rola innowacji społecznych jako zjawiska uwzględniającego kwestie środowiskowe i społeczne, a przede wszystkim wynikających z zaspokojenia realnych potrzeb ludzi – konsumentów, pracowników przedsiębiorców. Analogiczna sytuacja ma miejsce z projektami gospodarki współdzielenia, które powstają w wielu przypadkach w wyniku realnego zaspokojenia potrzeb, co wynika m.in. z głębokiej obserwacji życia codziennego, dokonywanej przez innowatorów życia społecznego i gospodarczego¹⁸.

Drugi występujący typ w dyskursie publicznym dotyczy zorientowanych rynkowo innowacji cyfrowych, które są zdolne do przełamania istniejących form gospodarowania czy form biznesowych i generowania tym samym nowej aktywności gospodarczej (tzw. *disruptive innovations*). W nim to zwraca się szczególną uwagę na kwestie biznesowe, rynkowe, uznając tym samym firmy działające w gospodarce współdzielenia jako przedsiębiorstwa znajdujące się już w nowym wymiarze kapitalizmu. Uznaje się bowiem, że kapitalizm ewoluuje wraz z rozwojem technologii nieprzerwanie od XVIII wieku i wydarzenia XXI wieku w postaci Internetu, smartfonów czy aplikacji, czy bardziej zaawansowanych form, jak uczenie maszynowe (*Machine Learning*), sztuczna inteligencja (*Artificial Intelligence*), czy chmury obliczeniowe. Tym samym każda działalność gospodarcza wcześniej czy później oparta zostanie o wymiar cyfrowy.

Europejska polityka w stronę gospodarki współdzielenia (*Sharing Economy*)

Wszystkie wymienione wcześniej procesy zmian w gospodarce (późno)kapitalistycznej oraz ukształtowanie się nowego modelu/sposobu gospodarowania wymuszają na europejskiej polityce ustosunkowanie się do powyższych zjawisk w postaci szeroko rozumianych polityk czy poszczególnych koniecznych regulacji.

Europejska polityka dotycząca gospodarki współdzielenia wpisuje się w szeroko rozumianą filozofię polityki budowania modelu zrównoważonego rozwoju. Komisja Europejska używa w tym przypadku pojęcia *Collaborative economy* w celu zdefiniowania modelu opartego na altruizmie i solidarności jak również mechanizmach rynkowych¹⁹. Warto nadmienić, iż solidarność od początku istnienia Wspólnot Europejskich stanowiła fundament i zarazem ważną wartość, w oparciu o którą zbudowano model europejskiego prawa i poszczególnych struktur gospodarczych i społecznych. W 2016 roku zaproponowano na poziomie Unii Europejskiej dokument polityczny zwany *Agendą Gospodarki Współpracy*, który dotyczył możliwości, jakie niesie ze sobą dla konsumentów i przedsiębiorców kreowanie nowego modelu biznesowego, który w makroperspektywie w przyszłości przyczyniać się będzie do wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy.

¹⁸ G. Avram, E. Hysa, Education, *Knowledge and Data in the Context of the Sharing Economy*, [w:] *Handbook of the Sharing Economy: The Paradox of Sharing Economy*, R. W. Belk, G. M. Eckhardt, F. Bardhi, Edward Elgar Publishing 2021, s. 181-206.

¹⁹ European Parliament Resolution of June 2017 on a European Agenda for the Collaborative Economy /2017/2003/INI/.

Oprócz tego wskazano na różnego rodzaju instrumenty, które mają sprzyjać powstaniu i rozwojowi nowej formy gospodarki. Zaliczyć trzeba do nich na przykład *Civitas Forum Network* z 2016 roku, które wskazuje na szeroko pojmowaną kategorię zrównoważenia w projektowaniu i realizacji poszczególnych polityk.

Po wtóre, warto nadmienić trudności jakie się pojawiły w związku z regulacją wielu obszarów w poszczególnych państwach – członkach Wspólnoty Europejskiej. Dyskusję polityczną wywołał przypadek firmy Uber, która zaczęła w swoim funkcjonowaniu pomijać uregulowania transportu osobowego w poszczególnych krajach. Historycznie europejska polityka publiczna jest zakorzeniona w rozwoju państwowego kapitalizmu. Dominacja ideologii neoliberalnej spowodowała pojawienie się w wielu państwach członkowskich deregulacji wielu obszarów biznesowych, w tym kwestii zawodowych. Z kolei rewolucja technologiczna wymusiła pojawienie się teoretycznego konceptu „Regulacja 2.0” o implikacjach praktycznych na oznaczenie szeroko rozumianego cyfrowego zarządzania (*Digital governance*). Przeniósł on punkt ciężkości z formalnej, legalnej i politycznej sfery na zdolności systemu i społeczeństw do odpowiadania na zmiany w środowisku.

W nowym układzie strukturalnym pojawił się proces oddalenia kontroli ze strony państwa na rzecz organizowanej od środka, horyzontalnie, nie przez ustanawianie ładu prawnego czy społecznego przez odgórne normy, ale przez oddolne interakcje. Stąd pojawiła się popularność *New Public Governance* czy też *Digital Co-management*. W nim to samo-regulacja (*Self-regulation*) poszczególnych podmiotów, jak firmy, sieci, różnego rodzaju organizacje biznesowe, urasta do kluczowego czynnika opartego na oddolnym kreowaniu norm dotyczących ludzi i przedsiębiorstw, pozycjonujących siebie w opozycji do odgórnie ustanawianych norm, w szczególności norm prawnych.

Zakończenie

Gospodarka współdzielenia jako relatywnie nowe zjawisko w przestrzeni europejskiej polityki publicznej i gospodarki staje się coraz bardziej popularnym modelem biznesowym, ale i sposobem konsumpcji. Pojawiające się i wręcz kreowane potrzeby ludzi znajdują odpowiedź w formie innowacji tworzonych przez start-up z wykorzystaniem platform internetowych. Obok cyfrowej transformacji zmieniają się fundamenty (późnego) kapitalizmu. Ma miejsce odejście od uwzględniania własności prywatnej jako czynnika decydującego o akumulacji kapitału, a konsumenci zaczynają panować czy dominować w relacjach rynkowych. Zmiana natury rynku dotyczy powolnego niszczenia starych instytucji i pojawienia się w ich miejsce nowych z pasjonatami czy fanami znajdujących się w medianie relatywnie później urodzonych. Logika instytucjonalna sprzyja powolnemu utrwalaniu się innowacji w głównym nurcie życia społecznego i gospodarczego. Jednocześnie wyzwaniem staje się kreowanie polityk publicznych na poziomie Unii Europejskiej, a dotyczących gospodarki współdzielenia, która została uznana mimo wszystko za obiecujący model przyszłości.

Bibliografia

1. Arvidsson A, *Value and Virtue in the Sharing Economy*, „Sociological Review” 2018, 66(2), 289-301.
2. Barber B., *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantylizuje dorosłych i połyka obywateli*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA 2008.
3. Bardhi F., Eckhardt G., *Access Based Consumption: The Case of Car Sharing*, „Journal of Consumer Research” 2012, 39, 881-898.
4. Belk R.W., Eckhardt G.M., Bardhi F. (red.), *Handbook of the Sharing Economy: The Paradox of Sharing Economy*, Edward Elgar Publishing 2021.
5. Benkler Y., *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*, New Haven, CT: Yale University Press 2006.
6. Cesnyuityte V., Klimczuk A., Miguel C., Avram C., *The Sharing Economy in Europe. Development, Practices, and Contradictions*, Palgrave Macmillan, London 2022.
7. *European Parliament Resolution of June 2017 on a European Agenda for the Collaborative Economy /2017/2003/INI/*.
8. Geissinger A., Laurell Ch. Oeberg Ch., Sandstroem Ch., *Tracking the Institutional Logics of the Sharing Economy*, [w:] *Handbook of the Sharing Economy: The Paradox of Sharing Economy* (red.), R.W. Belk, G.M. Eckhardt, F. Bardhi, Edward Elgar Publishing 2021.
9. Hamari, J., Mimmis S., Ukkonen A., *The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption*, „Journal of the Association for Information Science and Technology” 2016, 67 (9), 2047-59.
10. Humphrey C., Hugh-Jones S. (red.), *Barter, Exchange and Value*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.
11. John N., *The Age of Sharing*, Polity, Cambridge, UK, Malden, MA, USA 2017.
12. Martin E., Shaheen S., *Greenhaus Gas Impacts of Car Sharing in North America*, Mineta Transportation Institute Report 09-11, San Jose CA.
13. Parigi P., Cook K., *Trust and Relationship in the Sharing Economy*, „Contexts”, 2015, 14 (1), s. 18-19.
14. Polanyi K., *The Great Transformation. The Political and Economic Origin of Our Time*, Beacon Press, Boston MA 1957.
15. Rosa, H., *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*, Columbia University Press, New York 2013.
16. Schwab K., *The Fourth Industrial Revolution*, Crown Publishing, New York 2016.
17. Srnicek N., *Platform Capitalism*, Polity, Cambridge 2017.
18. Sundararajan A., *The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism*, MIT Press, Cambridge MA, USA and London, UK 2017.
19. Van Welsum, D., *Sharing is Caring? Not Quite. Some Observations about the sharing economy*, World Development Report, Digital Dividends 2016.
20. Widlok T., *Anthropology of the Economy of Sharing*, Routledge, London 2017.
21. Widlok T., *Sharing as an Alternative Economy Activity*, [w:] *Handbook of the Sharing Economy: The Paradox of Sharing Economy* (red.), R.W. Belk, G.M. Eckhardt, F. Bardhi, Edward Elgar Publishing 2021.

Dane kontaktowe

Robert Geisler, rgeisler@uni.opole.pl